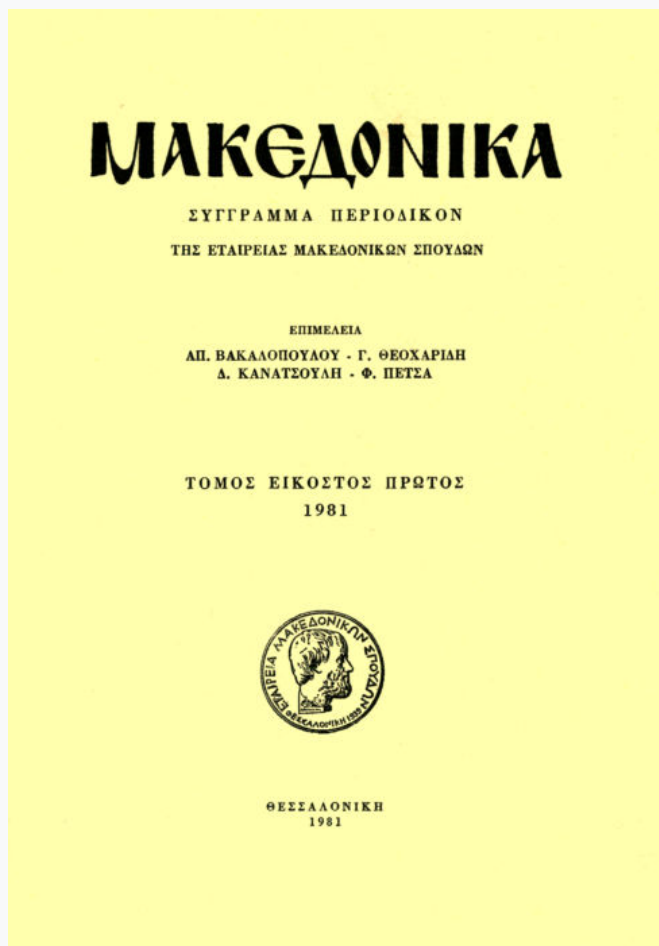

Μακεδονικά

Τόμ. 21, Αρ. 1 (1981)

Χριστιανικές επιγραφές Μακεδονίας

Θ. Παπαζώτος

doi: [10.12681/makedonika.443](https://doi.org/10.12681/makedonika.443)

Copyright © 2014, Θ. Παπαζώτος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαζώτος Θ. (1981). Χριστιανικές επιγραφές Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 21(1), 401–410.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.443>

κάθε Ἑλληνα ἐκπαιδευτικό ἐνα ὀρισμένο χρηματικό ποσό, συνάντησε τὴ σφοδρὴ ἀντίδραση τοῦ 'Αλ. Ζουμετίκου, ὁ ὁποῖος διαφώνησε μαζί του καὶ γιὰ ἄλλα ἐπείγοντα ἐθνικά θέματα. Ἡ διακοπὴ τῆς συνεργασίας τῶν δύο ἀνδρῶν κατέληξε τελικὰ στὴν ἀναχώρηση τοῦ 'Αλ. Ζουμετίκου ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τὸ 1905, ποῦ φοβήθηκε μήπως ἡ διαμάχη ἐκείνη πᾶρει ἐπικίνδυνες διαστάσεις καὶ ἐκτεθεῖ ἀνεπανόρθωτα ἡ θέση τοῦ Ἑλληνα μητροπολίτη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἀρνήθηκε τὶς προτάσεις ὀρισμένων Ἑλλήνων ἐφόρων τοῦ Μοναστηρίου, ποῦ προθυμοποιήθηκαν νὰ ἐνεργήσουν γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ 'Ι. Φοροπούλου¹.

Μαζὶ μὲ τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο παραιτήθηκαν καὶ οἱ καθηγητὲς τοῦ ἐλληνικοῦ γυμνασίου Μιχαὴλ Πέτρου, Εὐάγγελος Τσιουπτσές, Βασίλειος Νώτης, Παντελῆς Νάκας καὶ ὀρισμένοι ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι διορίστηκαν σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ζουμετίκος μετατέθηκε στὴν Ἀδριανούπολη καὶ στὰ 1906 ἦλθε στὴν Κοριτσά, ὅπου ὀργάνωσε δύο ἀνταρτικά σώματα μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Τάκη Μάρκου. Ἡ ἐντονὴ ἐθνικὴ δράση τοῦ ἀνησύχησε σὲ σημαντικό βαθμὸ τὶς ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1908 στάλθηκε καὶ πάλι στὴν Ἀδριανούπολη, ὅπου ἐργάστηκε σκληρὰ γιὰ τὴν ἀναχαίτιση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στὴ Θράκη. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου προσφέρθηκε νὰ διδάξει δωρεὰν στὸ ἐλληνικὸ γυμνάσιο τῆς Ἀδριανούπολης μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες καθηγητὲς. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ αὐτοῦ εἶχε σάν συνέπεια νὰ συνεχιστεῖ ἀμείωτῃ ἡ λειτουργία τοῦ ἐλληνικοῦ γυμνασίου, στὸ ὁποῖο φοιτοῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη 500 περίπου μαθητὲς. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἀδριανούπολης (1920) καὶ ἡ σύντομη ἐκκένωση τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες δύο χρόνια ἀργότερα, βρῆκε τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο νὰ διδάσκει στὸ γυμνάσιο τῆς Κομοτινῆς ὡς τὰ 1924, ὅποτε καὶ μετατέθηκε στὴ Νάουσα. Ἐκεῖ πέθανε στίς 7 Σεπτεμβρίου τοῦ 1929 καὶ κηδεύθηκε μὲ δημόσια δαπάνη².

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου
τοῦ Αἰμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δημοσιεύονται ἐδῶ ἔντεκα ἐπιγραφές ἀπὸ τὸν εὐρύτερο ὥρο τῆς Μακεδονίας. Ὅκτῳ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἄγνωστες, ἐνὼ μία ἀπὸ τὴν Καστοριά, ἂν καὶ γνωστὴ, δὲν δημοσιεύθηκε ποτέ. Ἀναδημοσιεύεται ἐπίσης μία ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μὲ ὀρισμένες διορθώσεις καὶ σχολιάζεται τέλος μία σὲ εἰκόνα τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

1. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόντας. Ἐπιγραφή σὲ μάρμαρο (8ος αἰ.).

Δ Γ Ε Ι Ο Υ Α Β Ρ Ε Τ Ε Ι Ο Υ
Α Γ Ε Ι Ο Υ Λ Α Β Ρ Ε (Ν) Τ Ε Ι Ο Υ

νίας (1903-1906), Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 29-31, τοῦ Ἰ δ ί ο υ, Ἡ ἐθνικὴ δράσις τοῦ μητροπολίτου Πελαγονίας Ἰωακείμ Φοροπούλου καὶ αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 17-22.

1. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημείωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 6-7.
2. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημείωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 8-12.

Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ σὲ ἀκόσμητο δόμο ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀρχαιολογικὸ τεκμήριο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ λατρείας τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου στὴ Θεσσαλονίκη. Μονὴ τοῦ ἁγίου μᾶς εἶναι γνωστὴ μόνο ἀπὸ μία σημείωση τοῦ 1406, βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantines*, Paris 1975, σ. 394. Ἡ ἐπιγραφή δικαιώνει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Janin ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπῆρχε παλιὰ λατεία τοῦ ἁγίου στὴ Θεσσαλονίκη.

2. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐπιγραφή σὲ μαρμάρينو ἐπιστόλιον (8ος-9ος αἰ.).

ΜΕΛΕΤΙΣ

ΕΠΑΡΧΣ

ΤΣ ΑΗΜΝΙΩΤΣ

Μὲ ἐπιφύλαξιν γιὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν συμπλημάτων. Ὑπάρχει βέβαια μεγάλος ἀριθμὸς συμπλημάτων σὲ ὅμοια σχήματα πάνω σὲ μολυβδόβουλλα ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰ. μέχρι καὶ τὸν 9ο αἰ., βλ. G. Zacos-A. Vegler, *Byzantine Lead Seals*, Basel 1972. Διδακτικὸς εἶναι ἀκόμη οἱ ἐπιγραφὲς στὴν καμάρα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης (780-797) καὶ στὸ ψηφιδωτὸ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξάνδρου στὴν Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως (912). Ἡ μορφή τοῦ ἐπιστολίου πλησιάζει περισσότερο σ' αὐτὴν ποὺ ἔχουν τὰ βυζαντινὰ ἐπιστόλια καὶ ὄχι τὰ παλαιοχριστιανικά. Ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀκόσμητο μᾶς κάνει νὰ σκεφτόμαστε τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας γιὰ τὴ χρονολόγησίν του.

3. Καστοριά. Παναγία Μαυριώτισσα. Ἐπιγραφή σὲ τοιχογραφία τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ (12ος αἰ.).

Δημοσιεύσεις: Ἀναφορὲς μόνον τῆς ἐπιγραφῆς στοῦ Ν. Μουτσόπουλου, Καστοριά, Παναγία ἡ Μαυριώτισσα, Ἀθήναι 1967, σ. 43 καὶ Στ. Πελεκανίδου, Χρονολογικὰ προβλήματα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Μαυριώτισσας Καστοριάς, ΑΕ 1978 (1980)149.

ἹΠΟCΙΕΡΟ
 ΓΙΛΑC·ΟΑΝ ΙΚΟΔΟΜΗC
 ΜΑΝΞΤ

...ΙΠΟC ΙΕΡΟ[ΜΟΝΑΧΟC...]

...Γ ἈΓΙΑC ΜΟΝ[ΗC ΤΑΥΤΗC...Ο...]

ΓΙΛΑC. Ο ΑΝΙΚΟΔΟΜΗC[ΑC ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΕΠΙ ΡΩ]
 ΜΑΝΞ Τ[ῆς ΒΑΣΙΛΕΩC]

Ἡ ἐπιγραφή συνοδεύει τὸν εἰκονιζόμενο ἐκεῖ ἱερομόναχο, πεσμένο στὰ πόδια τῆς Παναγίας. Σήμερα εἶναι ἀρκετὰ φθαρμένη ὥπως φαίνεται στὴ φωτογραφία ποὺ δημοσιεύει ὁ Ν. Μουτσόπουλος, δ.π., πίν. 83. Εἶναι ὅμως περιεργο ὅτι, ἐνῶ στὴ φωτογραφία ποὺ δημοσιεύει ὁ Στ. Πελεκανίδης, Καστορία Ι, Θεσσαλονίκη 1951, πίν. 66α (ἀπ' ὅπου καὶ τὸ παραπάνω ἀπόγραφο) φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιγραφή διατηροῦσε ἀρκετὰ γράμματα, οὔτε ὁ Πελεκανίδης οὔτε ὁ Μουτσόπουλος τὴν ἔχουν δημοσιεύσει. Ἡ ἀποψη τῶν παραπάνω ἐρευνητῶν ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιον μοναχὸ Μανουήλ εἶναι ἀστήρικτη. Ἡ μεταγραφή τοῦ τελευταίου στίχου ὡς ΜΑΝ8 Τ, ὅπου ὁ τόνος εἶναι φανερός καὶ τὸ Τ δὲν ἀνήκει φυσικὰ σὲ ἓνα Η ἢ Λ, ὥστε νὰ ἔχουμε τὸ ὄνομα Μανουήλ, εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὸ ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος δὲν εἶναι μόναχός φαίνεται ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδυμὰ του. Συνεπῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομόναχου βρίσκεται στὸν πρῶτο στίχο, ἀπ' τὸ ὁποῖο σώζονται τὰ τέσσερα τελευταῖα γράμματα μὲ σαφὴ τὴν κατὰληξη ΟC.

Μὲ τὴ μεταγραφή τὸ νόημα τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι σαφές ἂν καὶ δὲν ἔχει διατηρηθῇ τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομόναχου. Στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου στίχου πρέπει νὰ ἔχουμε τὶς δύο τελευταῖες συλλαβὲς ΓΙΑC ἀπὸ τὸ ἐπώνυμό του, ἀφοῦ τὸ ἀκολουθεῖ ἡ καλὰ διατηρημένη ἐπεξηγηματικὴ φράση Ο ΑΝ(Ο)ΙΚΟΔΟΜΗCΑC. Ἀπομένει νὰ ἐξετάσουμε τὴ συμπλήρωση ΕΠΙ ΡΩΜΑΝ8 Τ8 ΒΑCΙΛΕΩC.

Γιὰ τὴ χρονολόγηση τῶν τοιχογραφιῶν μέσα στὸ 120-130 αἰ. ἔχουν γίνεи, ὥπως εἶναι γνωστό, ἀρκετὲς προτάσεις, ὥπως τὶς ἐκθέτει ὁ Στ. Πελεκανίδης στὴ μελέτη του «Χρονολογικὰ προβλήματα», δ.π. Ὁ ἴδιος πιστεύει ὅτι ἡ παράσταση τοῦ εἰκονιζόμενου ἱερομόναχου ἔγινε μετὰ ἀπὸ τὴν Παναγία καὶ τοὺς ἀγγέλους τῆς κόγχης, πράγμα ποὺ δὲν φαίνεται ἀρκετὰ πιθανόν. Ἀλλὰ, ὥπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πράγμα, τὸ ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος φέρει φωτιστὴ φανὸ μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα πορτραῖτο ἐνὸς κτίτορα ποὺ φρόντισε γιὰ τὴ διακόσμηση τοῦ ναοῦ. ἄλλὰ σὲ ἓνα πορτραῖτο ἐνὸς ἡδὴ νεκροῦ, ποὺ ὡς πρῶτος κτίτορας θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονεύεται κατὰ τὴν τέλεση τῶν λειτουργιῶν. Συνεπῶς ἡ ἀπεικόνισή του σὲ τόσο προνομιακὴ θέσι μέσα στὸ ἱερὸ ἐμπεριέχει τὴν ἐννοια ἐνὸς βρεφιοῦ. Ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἱδρυσιμῆς τῆς μονῆς ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο ἱερομόναχο (δηλαδὴ τῆς σημαντικότερης πράξης γιὰ τὴν ἱστορία της) ἔγινε, καὶ εἶναι λογικὸ νὰ τὸ πεῖ κανεῖς, σὲ σχέση μὲ τὸ φορέα τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ὁ ὁποῖος συνήθως ὀριζε τὸ αὐτοδύναμο καὶ αὐτοδέσποτο τῶν μονῶν καὶ ὄχι τῆς τοπικῆς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς γιὰ παράδειγμα, ἡ ὁποία συνήθως ἐπιβουλεύεταν τὴν προνομιακὴν θέσιν τῶν μοναστηριῶν. Ἐπομένως ἡ προτεινόμενη συμπλήρωση φαίνεται ὀρθή. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸ Δ' Διογένη (1068-1071).

Ἡ ἐπιγραφή δὲν χρονολογεῖ, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, τὶς τοιχογραφίες ἂν καὶ δίνει ἓνα ἀρκετὰ καλὸ χρονικὸ ὄριο, τὸ ὁποῖο συνδυασμένο μὲ τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς περιοχῆς στὴν τελευταία εικοσιπενταετία τοῦ 11ου αἰ., βλ. Γ. Θεοχαρίδη, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (285-1354), Θεσσαλονίκη 1980, σ. 284 κ.ε. Βοηθᾷ σ' ἓνα νέο κοίταγμα τῶν τοιχογραφιῶν. Χρονολογεῖ ὅμως σταθερὰ τὸ ἀρχιτεκτόνημα. Τὸ κέρδος μας ἐπομένως εἶναι ἀρκετὰ σημαντικόν.

4. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόντας. Ἐπιγραφή σὲ μάρμαρο (1232).

Βιβλιογραφία: Ε. Τσιγαρίδα - Κ. Λοβέρδου-Τσιγαρίδα, Κατάλογος χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν στὰ Μουσεῖα τῆς Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1979, ἀρ. 70, ὅπου καὶ ἡ παλιότερη βιβλιογραφία.

Εἰς ἀνδ[————] λα [—] τοῦ κρ[άτου]ς[ς]

πάσαν ἀν[————] το [ε]π[ραγ]ία[ν].

Ἀνανευρεγεί [τὸ]ν ναόν [σου τ]ε[ισμ]άκαρ

- Πέτρος σεβαστός Δουκό[που]λος ἐκ γένου[ς].*
 5 *καὶ γὰρ τελὼν φρουράρχ[ος], ἐν]τὸς προσμέν[ων],*
[σ]ὲ δεξιούται συμφύλακ[α τῇ] πόλει.
[᾽Ε]χει γὰρ ἐντὸς τὸν μέγ[αν μν]ροβλήτην.
ἔτους ζψ᾽[β].

2. Οἱ παραπάνω ἐκδότες μεταγράφουν καὶ συμπληρώνουν τῆς ὑπ(ε)ραγίας Θεοτόκου. Μιά τέτοια ἀνάγνωση εἶναι ἀδικοιολόγητη, γιατί α) δὲν ὑπάρχει τὸ Ε ἀνάμεσα στὸ Π καὶ Ρ· β) μὲ τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση καταστρέφεται ἡ μετρικὴ μορφή τοῦ στίχου· γ) ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ δωδεκασύλλαβους καὶ ὄχι δεκατέσσερεις ὅπως ἀφήνουν νὰ ἐννοηθεῖ οἱ ἐκδότες, ὁπότε θὰ εἶχε θέση ἡ συμπλήρωση Θεοτόκου σὲ νέο στίχο. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δεχτοῦμε αὐτὴ τὴν περίπτωση, φαίνεται δὲσκόλο νὰ τμηθεῖ ἡ φόρμουλα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου σὲ δύο στίχους.

3. Οἱ παραπάνω ἐκδότες συμπληρώνουν τοῦ τρισμάκαρος. Ὁ τονισμὸς στὴν προπα-
 ραλήγουσα καὶ ἡ δεκατρισύλλαβη μορφή τοῦ στίχου εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιο φαινόμενο.
 βλ. Α. Κ ο μ ἰ ν η, Τὸ βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπίγραμμα καὶ ἐπιγραμματοποιοί, Ἀθήναι 1966,
 σ. 55 καὶ 58.

5. Οἱ παραπάνω ἐκδότες συμπληρώνουν αὐτὸς *προσμεν[...]*

6. σὲ ἀντὶ τοῦ προτεινόμενου δέ.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴ ὁ Πέτρος Δουκόπουλος ἀνανέωνει ναὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὄχι ναοὺς ὅπως δέχονται οἱ παραπάνω ἐκδότες.

Ἡ μὴ ἀναφορά τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου σημαίνει μᾶλλον ὅτι πρόκειται γιὰ πολὺ γνω-
 στὸ καὶ πλατιά λατρευμένο ἅγιο. Ἄν συναφθεῖ τὸ νόημα τοῦ τρίτου καὶ ἐβδόμου στίχου
 τότε θὰ πρέπει ἴσως νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ Πέτρος Δουκόπουλος ἀνακαινίσει τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου
 Δημητρίου. Τὸ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ βρισκόταν στὸν τουρκικὸ πυλῶνα τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτη
 Ἡλία δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ προερχόταν ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸ ναὸ αὐτό.

5. Πέντε βυζαντινὲς ἐπιγραφὲς στὸ ναὸ τοῦ «Χριστοῦ» τῆς Βέροιας (1326-1355).

Ὁ βόρειος, δυτικὸς καὶ νότιος τοῖχος τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ στὴ Βέροια ἔ-
 χουν στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τους ἀπὸ ἓνα ψευδαρκοσόλιο μὲ τοιχογραφίες, οἱ ὁποῖες δὲν
 ἔχουν περιληφθεῖ στὸ βιβλίο τοῦ καθηγητῆ Στ. Πελεκανίδη¹. γιατί χρονικὰ εἶναι μεταγε-
 νέστερες ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ διάκοσμο τοῦ 1315 πού, ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶχε ἀναλάβει νὰ
 ζωγραφίσῃ ὁ Γεώργιος Καλλιέργης. Τὸ ψευδαρκοσόλιο τῆς βορεινῆς πλευρᾶς ἐπιζωγρα-
 φήθηκε στὰ 1727, ἐνῶ τὰ δύο ἄλλα ἔχουν μείνει ἄθικτα.

Ψευδαρκοσόλιο τοῦ δυτικοῦ τοῖχου

Εἰκονίζονται ὁλόσωμοι ὁ Χριστὸς, ἡ Παναγία καὶ μιὰ γυναικεία μορφή μὲ ἀρχοντι-
 κὴ ἐνδυμασία. Τὸ ὄνομα τῆς μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ πού τὴ συνοδεύει.

ΕΚΟΙΜΗΘΗ Η ΔΛΑΗ
Τ8 ΘῪ ΜΑΡΗΑ Η CV
ΝΑΔΗΝΗ ΜΗΝΗ ET ζ
ΜΑΥΩ ΚΑ ω Α Δ

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ἡ δούλη/ τοῦ (Εο)ῦ Μαρία ἡ Συ/ναδηνὴ μηνί/Μαῖω ΚΑ, ἔ(τους)
 ζω)ΛΔ (7834 = 1326).

1. Στ. Πελεκανίδης, Καλλιέργης, ὁλης Θεσσαλίας ἄριστος ζωγράφος, Ἀθή-
 ναι 1973.

Ψευδαρκασόλιο του νότιου τοίχου

Εικονίζεται ολόσωμος ὁ Χριστὸς νὰ εὐλογεῖ τέσσερις μορφές, δύο ἀπὸ τὴν κάθε πλευρά του. Ἀριστερὰ καθὼς βλέπουμε τὴν παράσταση παριστάνεται ἕνας ἄνδρας σὲ μεστή ἡλικία, ολόσωμος, ντυμένος ἀρχοντικά. Μιά επιγραφή δίπλα του ἀναφέρει τὸ ὄνομά του.

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο
ΔΣΛΟC Τ8 ΘΥ ΜΙΧΑΗΛ
Ο ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟ[C]
Ο ΗΟC Τ8 ΣΕΒΑΣ Τ8 CH
ΝΑ[ΔΗ]ΝΟV ΜΗΝΙ СЕПТЕΒΡΙω
ΕΤΙ ζωξ Δ
Ιv Η

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ /δοῦλος τοῦ Θε(ε)ῦ Μιχαήλ / ὁ Καβαλλάριος / ὁ υἱὸς τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Συ/ναδηνοῦ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ/ἔτ(ε)ι ζωξΔ (7864=1355) /ιν(δικτιώνος) Η¹.

Μπροστὰ στὸ Μιχαήλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ καὶ ὡς τὸ ὕψος τῆς μέσης του εἰκονίζεται ἕνας νέος ἀγένειος ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν επιγραφή·

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο Δ8
ΛΟC Τ8 ΘΥ ΜΑΝ8
ΗΛ Ο ΗΟC Τ8 ΣΕΒ(Α)
Σ8 Τ8 [CΥ]ΝΑΔΗΝ(ΟV)
ΜΗΝΙ ΟΚΤΟΒΡ(Ιω)

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ δοῦ/λος τοῦ Θε(ε)ῦ Μανου/ήλ ὁ υἱὸς τοῦ σεβα/στοῦ τοῦ Συναδη-
νοῦ/μηνὶ Ὀκτωβρίῳ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰκονίζεται ολόσωμος ἕνας ἄνδρας σὲ ἴδια ἡλικία μὲ τὸ Μιχαήλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ. Στὴν επιγραφή ποὺ τὸν συνοδεύει γράφει·

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο ΔΣΛΟC
Τ8 ΘΥ ΜΑΝΟVΗΛ
Ο ΔVΔΗΜΑΡΙC
ΜΗΝΙ ὈΚΤΟΒΡΙω

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος/ τοῦ Θε(ε)ῦ Μανουήλ / ὁ Διδυμάρης / μηνὶ Ὀκτωβρίῳ.

Μπροστὰ ἀπὸ τὸ Μανουήλ Διδυμάρη καὶ ὡς τὸ ὕψος τῆς μέσης του εἰκονίζεται μιὰ νέα κοπελιά, ἀρχοντικά ντυμένη. Μαθαίνουμε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν επιγραφή ποὺ τὴ συνοδεύει·

ΕΚΟΙ[ΜΗ]
ΘΗ Η Δ8
ΛΗ Τ8
ΘΥ ΣΑΝΑ {Η}
Η Θ[ΥΓ]ΑΤΗΡ Τ8
ΜΕΛΑ
ΜΗΝΙ ΑΥΓ(8CΤω)

1. Ὁ Στ. Πελεκανίδης, δ.π., σ. θ' μὴ ὑπολογίζοντας στὴν Ἰνδικτιώνα χρονολογεῖ τὴν επιγραφή στὰ 1356.

Δηλαδή: Ἐκοιμή/θη ἡ δού/λη τοῦ/ Θ(εο)ῦ Στάνα/ ἡ θυγάτηρ τοῦ/ Μελά/μηνι Αὐγούστῳ.

Ἀπ' ὅσο διδάσκουν οἱ ἐπιγραφές στὰ δύο ψευδαρκοσόλια τουλάχιστον ἡ Μαρία Συναδηνή (1326), ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός (1355) καὶ ὁ Μανουὴλ Συναδηνός εἶναι πρόσωπα τῆς ἴδιας οἰκογένειας. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατό νὰ προσδιορίσουμε τὴ σχέση τοῦ Μανουὴλ Διδυμάρη καὶ τῆς θυγατέρας τοῦ Μελά μὲ τὰ προηγούμενα πρόσωπα.

Γιὰ τὸ ἔτος θανάτου τῆς Μαρίας Συναδηνῆς καὶ τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ δὲν προκύπτει πρόβλημα. Εἶναι ὅμως ἀρκετὰ περίεργο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μαρία Συναδηνὴ ἐνταφιάζεται στὸ νεοσύστατο μοναστήρι τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ποὺ ὡς σταυροπηγὴ λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1314¹. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ἱγνατίου Καλόθετος ἐγκαταλείπει τὴ Βέροια γύρω στὰ 1329 ἀφοῦ προηγούμενως παραχωρεῖ στὴ μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας τὸ νεοσύστατο μοναστήρι². Θὰ πρέπει ἐπομένως νὰ ὑποθέσει κανεὶς κάποια στενὴ σχέση τῆς οἰκογένειας τῶν Συναδηνῶν τῆς Βέροιας μὲ τὸν Ἱγνάτιο γιὰ μιὰ τέτοιου εἶδους παραχώρηση. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔτος θανάτου τοῦ Μανουὴλ Διδυμάρη καὶ τοῦ Μανουὴλ Συναδηνοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ 1355, ἀφοῦ, ὅπως φαίνεται πῆθαναν ἓνα μῆνα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ. Προβληματικότερο εἶναι τὸ ἔτος θανάτου τῆς Στάνας Μελά. Ὁ μῆνας Αὐγούστος μπορεῖ νὰ εἶναι τοῦ ἔτους 1355, ἀλλὰ δὲν φαίνεται πιθανὸ ὅτι μὲ ἀφορμὴ τὸ δικό της θάνατο κατασκευάστηκε τὸ ταφικὸ μνημεῖο τοῦ νότιου τοῖχου, ὅπου εἰκονίστηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς ἄρχοντες ποὺ πῆθαναν στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Φαίνεται πιθανότερο ὅτι πῆθανε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1354 καὶ ἀκολούθησαν ὁ θάνατος τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ (Σεπτέμβριος τοῦ 1355) καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μανουὴλ Συναδηνοῦ καὶ Μανουὴλ Διδυμάρη (Ὀκτώβριος τοῦ 1355).

Ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός φαίνεται ὅτι ἀνήκει στὴν ἐπόμενη γενιὰ ἀπὸ αὐτὴν τῆς Μαρίας Συναδηνῆς καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ὀρίζει τὴ συγγενικὴ σχέση τῶν δύο προσώπων. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ θεία του ἀπὸ τὸν πατέρα του ποὺ σημειώνουμε ὅτι εἶχε τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοῦ, καὶ αὐτὸ γιὰτὶ στὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ προστίθεται καὶ τὸ ὄνομα Καβαλλάριος, οἰκογενειακὸ προφανῶς τῆς μητέρας του. Ἐπομένως στὴν πρώτη γενιὰ ἀνήκουν ἡ Μαρία Συναδηνὴ καὶ ὁ ἀδελφός της ὁ σεβαστός Συναδηνός μὲ τὴ γυναίκα του, κάποια ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων.

Ὁ Μανουὴλ Συναδηνός ποὺ εἰκονίζεται ὡς ἔφηβος δὲν φέρει τὸ ὄνομα Καβαλλάριος. Αὐτὸ τὸ γεγονός μαζί μὲ τὴ μεγάλη διαφορά ἡλικίας ποὺ ἔχει ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ δύο εἰκονιζόμενοι δὲν εἶναι ἀδελφοί. Πιθανότερο φαίνεται ὅτι ὁ Μανουὴλ εἶναι γιὸς τοῦ Μιχαὴλ. Ἄν πράγματι εἶναι ἔτσι, τότε ἡ ἐπιγραφή ποὺ συνοδεύει τὸ Μανουὴλ μᾶς δίνει τὸ ἀξίωμα τοῦ Μιχαὴλ (σεβαστός). Ἐπομένως στὴ δεύτερη γενιὰ τῶν Συναδηνῶν ἀνήκει ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός καὶ στὴν τρίτῃ ὁ Μανουὴλ Συναδηνός.

Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ὁ Μανουὴλ Συναδηνός, ὅπως εἰκονίζεται (ἔφηβος, ἀγένειος), δὲν ξεπερνᾷ οὐδ' ἡλικία τὰ εἴκοσι χρόνια, τότε θὰ δεχόμαστε ὅτι εἶχε γεννηθεῖ γύρω στὰ 1335. Κάνοντας τὸ ἴδιο γιὰ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ καὶ Μανουὴλ Διδυμάρη ὑπολογίζουμε ὅτι πρέπει νὰ γεννήθηκαν στὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 14ου αἰ. Ἐπομένως ὁ πατέρας τοῦ Μιχαὴλ, ὁ σεβαστός Συναδηνός καὶ ἡ Μαρία Συναδηνὴ ἀνήκουν στοὺς Συναδηνούς τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰ.

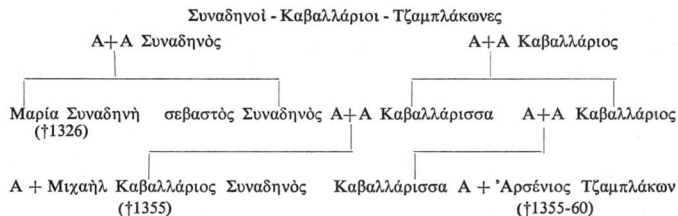
Οἱ Ch. Hannick καὶ G. Schmalzbauer στὴν ἐργασία τους Die Synade-

1. P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - D. Papachryssanthou, *Actes de Lavra II*, Paris 1977, ἀρ. 103.

2. Θ. Παπαζώτου, Ὁ Ἱγνάτιος Καλόθετος ἱδρυτὴς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Βλασίου στὴ Μεγίστη Λαύρα, «Μακεδονικά» 19(1979)428.

noi, Prosopographische Untersuchung zu einer byzantinischen Familie¹, έχουν συγκεντρώσει οσα στοιχεία υπάρχουν στις βυζαντινές πηγές για τους Συναδηνούς. Σύμφωνα με αυτά δεν μπορούμε να συσχετίσουμε τη Μαρία Συναδηνή και το σεβαστό το Συναδηνό με τη μεγάλη οικογένεια των Συναδηνών της Κωνσταντινούπολης, που με τον Ίωάννη Συναδηνό Κομνηνό Δούκα Ἀγγελο², ὁ ὁποῖος νυμφεύθηκε τὴ Θεοδώρα Παλαιολογίνα, ἀνεψιὰ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου, συνδέεται πλέον με τὸν αὐτοκρατορικό οἶκο τῶν Παλαιολόγων. Παρακάτω θὰ συζητηθεῖ τὸ θέμα, ἀν ἕνας ἀπὸ τοὺς Συναδηνούς πού περιέχεται στὸν κατάλογο τῶν παραπάνω ἐρευνητῶν θὰ μπορούσε νὰ ταυτισθεῖ με ἕναν ἀπὸ τοὺς Συναδηνούς τῶν ἐπιγραφῶν, ἀφοῦ προηγουμένως γίνεи μιὰ χρησίμη παρεμβολή.

Ὁ Γ. Θεοχαρίδης δημοσίευσε ἔγγραφο τοῦ Ἀλεξίου Καβαλλάριου Τζαμπλάκωνος πρὸς τὴ μονὴ Βατοπέδιου (1376), ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἐκεῖνος κατεῖχε ἕνα περιβόλι μέσα στὴ Βέροια καὶ στὴ συνοικία τοῦ Σκαρονόχου πού τὸ κληρονόμησε ἀπὸ τὸν παπποῦ τοῦ Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνα³. Ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Τζαμπλάκωνων πού φέρουν τὸ ὄνομα τῆς μεγάλης βυζαντινῆς οἰκογένειας τῶν Καβαλλαρίων εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Ἀλεξίου Μιχαὴλ Καβαλλάριος Τζαμπλάκων καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἀλεξίου Καβαλλάριος Τζαμπλάκων, παιδιὰ τοῦ Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνος καὶ μιᾶς κόρης ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων. Αὐτὸ δικαιολογεῖ τὸ πέρασμα τοῦ ὀνόματος τῶν Καβαλλαρίων στὴ γενιὰ τῶν Τζαμπλάκωνων. Ἡ κατοχὴ ἑνὸς κτήματος ἀπὸ τὸν Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνα μέσα στὴ Βέροια, ὅπως ρητὰ ἀναφέρεται στὸ ἔγγραφο τοῦ ἑγγονοῦ τοῦ Ἀλεξίου, σημαίνει ὅτι ὁ Ἀρσένιος καὶ ἡ γυναίκα του ἔχουν σχέση με τὴ Βέροια. Ἐπειδὴ ὁμως στὴ διαθήκη τοῦ ὁ Ἀρσένιος δὲν ἀναφέρει κάποιο κτῆμα τοῦ στὴ Βέροια⁴ (ἐξἄλλου ἡ διαθήκη τοῦ Ἀρσένιου πρὸς τὴ μονὴ Βατοπέδιου δὲν σημαίνει ὅτι δώρησε ὅλη τὴν ἀκίνητη περιουσία τοῦ στὴ μονή), εἶναι πιθανὸ ὅτι τὸ κτῆμα τῆς Βέροιας ἀνῆκε στὴν περιουσία τῆς γυναίκας του. Τὸ κτῆμα πέρασε στὴν κατοχὴ τοῦ γιοῦ τῆς Μιχαὴλ Καβαλλάριου Τζαμπλάκωνος καὶ ἀργότερα τοῦ ἑγγονοῦ τῆς Ἀλεξίου. Ἐάν ἔχουν ἔτσι τὰ πράγματα, τότε ἐντοπίζεται κάποια κόρη ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων στὴ Βέροια. Κάτι τέτοιο ἐνισχύεται βέβαια ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τῆς Βέροιας, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός (1355), γόνος σαφῶς τῆς ἴδιας οἰκογένειας καὶ στὴν ἴδια γενιὰ με τὴν παραπάνω κόρη, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνος (†1355-60). Ποιὰ ὁμως μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ συγγενικὴ σχέση τῶν διαφόρων προσώπων πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω; Ἐδῶ παραθέτουμε ἕναν πίνακα με τὶς πιθανὲς συγγενικὲς σχέσεις τους.

1. JOB 25(1976) 125-161.

2. Ὁ.π., σ. 134-35, ἀρ. 22.

3. Γ. Θεοχαρίδου, Οἱ Τζαμπλάκωνες, Συμβολὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν μακεδονικὴν προσωπογραφίαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, «Μακεδονικά» 5(1961-63) 150 κ.ἑ.

4. Ὁ.π., σ. 129 κ.ἑ.

Ἡ γνώση μας πάλι γιὰ τὴν εὐγενή γενιά τῶν Καβαλλαρίων τοῦ 13ου αἰ. εἶναι λιγοστή γιὰ κάποιον συσχετισμὸ μετὰ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνό¹. Ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ δνόματα Μελάς καὶ Διδυμάρης² δὲν βοηθοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση.

Μιὰ ταύτιση τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ μετὰ τὸν Μιχαὴλ Συναδηνό, παραλήπτη ἐπιστολῆς τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά μένει ἀνοιχτή, ἂν καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Γρηγορά ὅτι ζοῦσε στὴ Θεσσαλία ἀποτελεῖ ἀρκετὰ βάσιμο στοιχεῖο μιᾶς τέτοιας ταύτισης³. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ μητροπολίτης τῆς Βέροιας ἔφερε τὸν τίτλο «ὠπέρτιμος καὶ ἑξαρχος Θεσσαλίας»⁴. Ὁ Γεώργιος Καλλιέργης ποὺ ζωγραφίζει στὸ ναὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ αὐτοεπαινείται ὡς ὁ «ἀριστος ζωγράφος ὅλης Θεσσαλίας»⁵.

6. Βατοπέδι. Ἐπιγραφή σὲ εἰκόνα Παναγίας Ὁδηγήτριας.

Βιβλιογραφία: G. Millet-J. Pargoire-L. Petit. Requeil des inscriptions chrétiens de l'Athos, Paris 1904, ἀρ. 82, ὅπου ἡ παλιότερη βιβλιογραφία. A. Grabar, Les revêtements en or et en argent des icones byzantines du Moyen Age, Venise 1975, σ. 50-51 (ἀνάγνωση I. Ševčenko).

Ὁὐκ ἄρα πᾶσα χάρις ἀνθρώπου χάρις
οὐδὲ φύσ(ε)ις ἔχουσι τὴν σκέσιν μίαν.
Τὴν σύγγονον γὰρ ἢ Παπαδοπουλίνα
τὴν Ἀριαντίτισσαν, ἢ κληῖσις Χάρις,
5 οὐκ ἀπὸ κοινῶν δεξιόυται πραγμάτων,
ἀλλὰ τὸν ἀγνὸν τῆς Θ(εο)ῦ νόμους τέπον,
ὃν ἀγγέλων φάλαγγες ὀκνοῦσι βλέπειν,
ἔρωτι κοσμήσασα ἐκ χρυσαργύρου,
δίδωσι αὐτῇ ζώπυρον φίλτρον ξένου
10 Γένοιτο λοιπὸν ταῖς ἀδελφαῖς ἡ χάρις,
—————]ς εὐστοργίας
βίου τε συντήρησις ἀσφαλεστάτη.

Ἡ ἀνάγνωση τῶν G. Millet-J. Pargoire-L. Petit ἔχει ἀρκετὰ λάθη. Στὸ στίχο 2 ὁ Ševčenko μεταγράφει φύσις.

Σὲ ἔγγραφω τῆς μονῆς Βατοπεδίου ποὺ δημοσίευσε ὁ Γ. Θεοχαρίδης⁶ ἀναφέρεται μιὰ ἐπάρχισσα Ἀριαντίτισσα, ἡ ὁποία θὰ ἦταν δυνατό νὰ ταυτισθεῖ μετὰ τὴν Ἀριαντίτισσα τῆς ἐπιγραφῆς. Σύμφωνα μετὰ αὐτὰ ὁ σκουτέρσιος Θεόδωρος Σαραντηνὸς ἱδρύει μέσα στὴ Βέροια τὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας (1324)⁷. Δύο χρόνια ἀργότερα, ὅταν ἡ γυναίκα τοῦ Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα Σουλτανίνα Παλαιολογίνα καὶ ὅλα τὰ παιδιά

1. Ὁ.π., σ. 175, σημ. 3.

2. Τὸ ἐπώνυμο Διδυμάρης μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ μερικά ἀγιορεῖτικά ἔγγραφα· βλ. E. Trapp-R. Walther-H. V. Beyer, Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, Wien 1978, ἀρ. 5403, 5404, 5405, 5406.

3. Ch. Hannick-G. Schmalzbauer, ὁ.π., ἀρ. 35. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά χρονολογεῖται στὴ δεκαετία 1330-1340.

4. Γ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βεροίας, II, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 157-58.

5. Στ. Πελεκανίδης, ὁ.π., σ. 7.

6. Γ. Θεοχαρίδης, Μία διαθήκη καὶ μία δίκη βυζαντινὴ, Θεσσαλονίκη 1962.

7. Ὁ.π., ἀρ. 1(1324).

του, ανάμεσα στα όποια και η κόρη του, σύζυγος του επάρχου Μιχαήλ Δούκα 'Αριανίτου, πεθαίνουν, ο Σαραντηνός χαρίζει με διαθήκη την περιουσία του στην παραπάνω μονή¹. Τό 1328 ο ίδιος παραδίδει το μοναστήρι της Βέροιας στη μονή Βατοπεδίου όπου κείρεται μοναχός και πεθαίνει εκεί τό 1330. Οι Βατοπεδίοι φαίνεται ότι χάνουν τό μετόχι τους κατ'άτη περίοδο της σερβοκρατίας, ὅν καί ἔχουν πετύχει τήν ἔκδοση χρυσοβούλλου ἀπό τό Στέφανο Δουσάν τό 1346 με τό ὅποιο ἐπικυρωνόταν ἡ κατοχή κτήματός τους στή Βέροια (ἡ μονή προφανῶς τοῦ Σαραντηνοῦ) ὅπως καί σέ ἄλλα μέρη (τοῖς οὖσιν ἐν τῷ Στρυμόνι, ταῖς Σέρραις, τῇ Θεσσαλονίκῃ, τῇ Βερροία, τῇ Καλαμαρία,...)². Στά 1359 ὁ γαμπρός τοῦ Σαραντηνοῦ ἐπαρχος 'Αριανίτης πέτυχε τήν ἔκδοση χρυσοβούλλου τοῦ αυτοκράτορος 'Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου πού ἐπικύρωνε τήν κυριότητά του στοῦ μοναστηρίου τῆς Βέροιας³. Στά 1375 ἡ δεύτερη σύζυγος τοῦ 'Αριανίτου ἐπάρχισσα 'Αριανίτισσα, χήρα πλέον καί μεγάλη σέ ἡλικία, καί ὁ γαμπρός της 'Ιωάννης Γαβράς (οἰκείος τοῦ βασιλέως, δηλαδή τοῦ 'Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου) ἀπό τή μιὰ μεριά καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ μονή Βατοπεδίου θέλουν νά πετύχουν δικαστική ἀπόφαση πού θά κατοχύρωνε τὰ δικαιώματά τους στή μονή τοῦ Σαραντηνοῦ. Οἱ δύο πρῶτοι στηρίζονται στοῦ χρυσόβουλλο τοῦ 'Ιωάννου Ε', Παλαιολόγου. Οἱ Βατοπεδίοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶχαν διαθήκη τοῦ ἰδίου τοῦ Σαραντηνοῦ, τήν ὅποια ὁμως ἔχουν χάσει. Τελικά τό δικαστήριο ἀποφαίνεται ὅτι ἡ μονή τοῦ Προδρόμου, στή Βέροια ἀνήκει στή μονή Βατοπεδίου μαζί με τήν κινητή καί ἀκίνητη περιουσία του⁴.

Δέν γνωρίζουμε βέβαια τήν τύχη τῆς μονῆς τῆς Βέροιας στά μεταγενέστερα χρόνια, εἶναι ὁμως λογικό νά ὑποθέσουμε ὅτι τὰ κινητά ἀντικείμενά της πέρασαν στή μονή Βατοπεδίου, ἀνάμεσα σταῖς ὅποια καί ἡ εἰκόνα πού μάς ἐνδιαφέρει. Σύμφωνα με τήν ἐπιγραφή ἡ Παπαδοπουλίνα, ἀγνωστή ἀπό ἄλλες πηγές, δωρίζει στήν ἀδελφή της 'Αριανίτισσα τήν παραπάνω εἰκόνα. "Ἄν ἡ 'Αριανίτισσα τήν εἶχε ἀφιερώσει τότε στή βεροιώτικη μονή κατὰ τό διάστημα 1359-1375 πού ἡ μονή Βατοπεδίου δέν τήν ἐξουσίαζε, ἐξηγεῖται γιατί ἡ εἰκόνα αὐτή βρίσκεται σήμερα στή μονή Βατοπεδίου⁵.

7. Θεσσαλονίκη. Συλλογή Ροτόντας. 'Επιγραφή σέ μάρμαρο (1382).

[-----]
[-----]
[-----]
ΤΗC Τ8 ΓΕΝ8C [-----]
5 [-----] ω(Α)Τ(ΗΝ) ΞΕΝΗΝ
Η ΤωΝ ΛΟΓΩΝ [---] Τ8 ΕΝ ΠΗΔΑΙC ΛΟΓ8

1. "Ο.π., ἀρ. 2(1326).

2. A. Solov'jev - V. Mošin, Grčke Povelje srpskih vladara, Beograd 1936, ἀρ. XI.

3. Τό γεγονός αὐτό ἀναφέρεται στοῦ ἐγγράφου ἀρ. 4. (1375) πού δημοσίευσε ὁ Θεοχαρίδης: «ἐπεὶ δέ καί ἕτερον σεπτὸν χρυσόβουλλον ἡ τοιαύτη ἀρχόντισσα ὑπέδειξε τοῦ κραταιοῦ καί ἁγίου ἡμῶν αἰθέντου καί βασιλέως ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἐπάρχου τοῦ 'Αριανίτου ἐκείνου, πρὸ ις' χρόνων γενόμενον...».

4. "Ο.π., ἀρ. 4.

5. Στή φωτογραφία πού παραθετεῖ ὁ Grabar, ὅ.π., πίν. XXXI φαίνεται ὅτι τὰ πρόσωπα ἔχουν ἐπιγραφιστεῖ. Γιὰ τὰ ἐλάσματα δίνει γενική χρονολόγηση (14ος αἰ.). Εἶναι πάντως δύσκολο νά πιστέψει κανεὶς ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι ἔργο τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰ., ὥστε νά δεχτεῖ ὅτι ἡ ἀναφερόμενη στήν ἐπιγραφή 'Αριανίτισσα εἶναι ἡ κόρη τοῦ σκουτερίου Σαραντηνοῦ πού πέθανε πρὶν ἀπὸ τό 1326.

- [— — — —] ΔΩ ΜΙΤΡΟΝ Δ' ΟΡΑΝ ΞΕΝΕ
 ΟC ΠΑΝΤΑC ΒΠΕΚΛΕΨΕΝ ΕΡΩΤΙ ΤΑΔΕ
 10 [— —] ΕΙΝ' ΔΓ' ΑΥΤΟΝ ΚΑΘΑΡΩC CΤΑC ΜΑΘΗ
 ΤΟ ΠC. ΤΕΛΕΥΤΑ ΔΟΞΑ ΠΛΟΝΤΟC Κ(ΑΙ) ΓΕΝΟC
 ΕΥΡΩΝ ΔΕ ΜΗΔΕΝ <Η> CΚΙΑΝ, ΤΕΦΡΑΝ, ΚΟΝΙΝ,
 ΓΝΩΤΩ ΤΟ ΔΟ[— — —] ΘΕΝ, ΩCΠΕΡ ΘΕΜΙC
 ΑΘΕCΜΑ ΦΥCΑ ΜΗΔΑΜΩC ΒΠΕΡ ΦΥCΙΝ,
 ΓΕΩΡΓΙΟC [— — —] ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝ ΤΑΔΕ
 15 CΩΜΑΤ [— —] ΟC ΚΟΜΗΗΝΟC ΑCΠΙΕΤΗC.
 CΥ Δ' ΟΥΝ ΦΥΤΟΥΡΓΕ ΤΗC ΕΔΕΜ Π[ΑΝ]ΤΟΚΡΑΤΩΡ
 ΕΚΕΙ ΜΕ ΤΡΥΦΑΝ CΥΜΠΑΘΩC ΔΕΙΞΑC ΛΟΓ(ΟΝ).
 ΜΗΝΙ ΑΠΡΙΑΙΩ Δ ΙΝ(ΔΙΚΤΙΩΝΟC) Ε ΕΤ(ΟΥ)C, ζω4†

ΔΩ ΜΙΤΡΟΝ Δ' ΟΡΑΝ ΞΕΝΕ
 ΟC ΠΑΝΤΑC ΒΠΕΚΛΕΨΕΝ ΕΡΩΤΙ ΤΑΔΕ
 10 [— —] ΕΙΝ' ΔΓ' ΑΥΤΟΝ ΚΑΘΑΡΩC CΤΑC ΜΑΘΗ
 ΤΟ ΠC. ΤΕΛΕΥΤΑ ΔΟΞΑ ΠΛΟΝΤΟC Κ(ΑΙ) ΓΕΝΟC
 ΕΥΡΩΝ ΔΕ ΜΗΔΕΝ <Η> CΚΙΑΝ, ΤΕΦΡΑΝ, ΚΟΝΙΝ,
 ΓΝΩΤΩ ΤΟ ΔΟ[— — —] ΘΕΝ, ΩCΠΕΡ ΘΕΜΙC
 ΑΘΕCΜΑ ΦΥCΑ ΜΗΔΑΜΩC ΒΠΕΡ ΦΥCΙΝ,
 ΓΕΩΡΓΙΟC [— — —] ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝ ΤΑΔΕ
 15 CΩΜΑΤ [— —] ΟC ΚΟΜΗΗΝΟC ΑCΠΙΕΤΗC.
 CΥ Δ' ΟΥΝ ΦΥΤΟΥΡΓΕ ΤΗC ΕΔΕΜ Π[ΑΝ]ΤΟΚΡΑΤΩΡ
 ΕΚΕΙ ΜΕ ΤΡΥΦΑΝ CΥΜΠΑΘΩC ΔΕΙΞΑC ΛΟΓ(ΟΝ).
 ΜΗΝΙ ΑΠΡΙΑΙΩ Δ ΙΝ(ΔΙΚΤΙΩΝΟC) Ε ΕΤ(ΟΥ)C, ζω4†

Ἡ κακή διατήρηση τῆς ἐπιγραφῆς δυσχεραίνει σὲ μερικά σημεῖα τὴν ἀνάγνωσή της.

Στ. 3. Δυσανάγνωστα τὰ σωζόμενα γράμματα τοῦ στίχου.

Στ. 4. Μερικὲς ἀκόμη κεραῖες γραμμάτων.

Στ. 5. Μὲ ἐπιφύλαξη ἡ μεταγραφή ΩΤ(Α) Τ(ΗΝ).

Στ. 7. Μὲ ἐπιφύλαξη ἡ μεταγραφή ΔΩ ΜΙΤΡΟΝ.

Στ. 11. Ἡ προσθήκη Ἡ διασαφηνίζει τὸ νόημα καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴ μετρικὴ μορφή τοῦ στίχου.

Ὁ Γεώργιος Τζαμπλάκων Κομνηνὸς Ἀσπιέτης τῆς ἐπιγραφῆς θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὸν Γεώργιο Τζαμπλάκωνα ποὺ ἀναφέρεται σὲ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου Δ' Παλαιολόγου τοῦ ἔτους 1378 ὡς «οἰκέτο» τῆς βασιλείας του, βλ. P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - D. Papachryssanthou, Actes de Lavra III, Paris 1979, ἀρ. 149 καὶ Γ. Θεοχαρίδη, Οἱ Τζαμπλάκωνες, ὁ.π., σ. 179. Γιὰ τοὺς Ἀσπιέτας βλ. E. Trapp - R. Walther - H.-V. Beyer, Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, Wien 1976, ἀρ. 1567-1579. Μονὴ ἐπονομαζόμενη «τοῦ Ἀσπιέτου» ὑπῆρχε στὴ Βέροια. Γ. Χιονίδης, ὁ.π., σ. 189.

Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων
 Θεσσαλονίκης

Θ. ΠΑΠΑΖΩΤΟΣ